

הורגש כלל חסרון כל אותן מכוונות והמצאות שמצאו האחרונים, וגם כהיום חיי הכפרי שקטים ומיושבים יותר למרות שהוא משתוקק לחיי הכרך הסואנים, וככל שמתוסף מיני המצאות לתענוגות ונוחיות בנ"א כן נחוסף הצמאון והתאוה מתגברת ואין נחת, ואם בשביל להשכיל רפואות לתחלואי הגוף, למה נברא בגוף עלוב כזה העלול לרובי תחלואים הלא רוב בעלי החיים ובהמות וחיות גופם בריא אולם וחיים שנות חייהם כמעט בלא שום חולי, ומהם מינים שמאריכים ימים מאה שנה ויותר בלא רופאים ורפואות.

ואולם כרגיל האנשים לא קשיא להו ולא מידי בדבר מציאות השכל היקר, כי מרוב הרגל ורוב השתמשותם בשכלם נדמה להם שכן מוכרח להיות אבל בהתבונן היטב השאלה עצומה מאוד, נוקבת ויורדת, באם ח"ו כל תכלית האדם בעולמו הוא חיי עוה"ז למה נברא בשכל כה עצום וברגשות כ"כ נעלים וכבר המשיל באהל יעקב פרשת בשלח כשרואין ילד לבוש בגדי אביו וסרך העודף מלפנים ומאחור והכובע על עיניו, הכל מבינים שלא למענו נתפרו הבגדים הללו כי למענו אין צורך ביתרון הלזה ואדרבא הוא עליו למשא. והרי עצם מציאת השכל והדעת התבונה והכשרון באדם הלזה מעידה עלינו כי תכלית יצירתו הוא להדבק בבוראו לאהבה אותו ולעבדו (וכמש"כ הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות ע"ש באורך דברים עמוקים ונעימים) אשר לזה צריך באמת שכל ודעת עצום להשגת מעט מזעיר רוממות בוראו והשגת תורתו הקדושה ודרכי עבודתו ית"ש ויבואר עוד להלן אי"ה.

פרק ג

למה נברא בכח הבחירה

עוד נשובה ונחקורה, בענין הבחירה אשר בזה נשתנה האדם מכל החי אשר ע"פ האדמה, כי הבע"ח כולם מתנהגים כל מין ע"פ טבעו שהטביע בהם הבורא ית' כל הדבורים עושים הדבש וחדרי החלות בסגנון אחד, כל הארנבות מתפחדים. כל היונים שומרים זוגתם, כל הנמלים זריזים, כל שור ידע קונוהו וחמור אבוס בעליו וכן כולם (זולת במקרים יוצאים מהכלל כגון שור נגח שנשתגע ע"י איזו סבה וכיו"ב) ומתחילת יציאתם לאויר העולם כבר הם מושלמים בדעתם וטבעם והנהגתם כבע"ח זקן הרבה שנים וכמ"ש חז"ל (ב"ק דף ס"ה) שור בן יומו קרוי שור, והאדם הלזה מתחילת לידתו אין בו שום דעת ותבונה (למען יהא

ראוי לקבל כל חינוך שיבחרו לו הוריו) ובידו לבחור להתרגל להיות טוב שבטובים ורע שברעים, לגאווה ולענוה, לרחמנות לאכזריות, לאהבה לשנאה, לבושה ולעזות, לכעס ורצון, לנדיבות וכילות, לזריות ועצלות, לתאות הכבוד, ולכבוד, ולקנאות ולשמוח בהצלחת אחרים, לפחד ולהתאמץ, וכן שכלו וכשרונו בידו וביכולתו לפתחו ולחדדו, וכן להגשימו ולטמטמו (ע"י חיי בורות והוללות) וכן בכל מעשה יש הבחירה פניו לעשותו או להמנע מלעשותו, ולא עוד אלא האדם עצמו משנה דרכיו, וממילא גם טבעו, מפעם לפעם כאשר יבחר, ובאם ח"ו כל תכלית בריאתו הוא למען חיי עוה"ז הלא טוב טוב שיהיו כולם ע"פ סגנון אחד באופן היותר מועיל לו ולחברת בנ"א כמו מדות טובות וישרות ודעת מיושבת והגון באופן שיהי' תפארת לו ותפארת לעושי' מן האדם, והרי ענין הבחירה והתחלפות סוגי בני האדם מן הקצה אל הקצה מורה באצבע שהעוה"ז אינו אלא פרוודור (כדתנן באבות פ"ד מט"ז) וכל יצירתו בעוה"ז השפל הוא לעמוד בנסיון להגביר הטוב ולהכניע את הרע שבנפשו, ושכרו מוכן לו לעולם שכולו ארוך, ולזה ניתן לו הבחירה החפשית דאל"כ אין מקום לשכר ועונש. וגם נבראו האנשים בסוגים שונים במדותיהם ובכשרונם כי זהו כבודו של הבורא ית' שיעבדהו בדרכים רבים כ"א לפי הנאות לו ע"פ כשרונו וע"פ הנסיונות הבאים לקראתו, וכמ"ש חז"ל כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנא' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו (ס"פ שנו חכמים).

פרק ד

למה לא יסתפק האדם בהשיגיו ויתאווה יותר

והנה ידוע כי העוה"ז אין בו כדי שביעה, לעולם ירגיש האדם שהוא חסר מה, ולא ידע שבעה וכמשי"א חז"ל (מד"ר קהלת פ"ג) אין אדם מת וחצי תאוותו בידו מי שיש לו מנה רוצה מאתים, מאתים רוצה ארבע מאות, וכן בתא"ת אכילה ושאר תאוות הגוף ככל ששיג ויתעסק בהם יותר יגדל צמאונו יותר * וכן בתאוות הכבוד לעולם הוא רואה עצמו נגזל ונפחת מערכו וככל אשר יתנשא יגדל צמאונו להתכבד להתהדר, ויש אשר הוא מתיימש מן התקוה להגדיל כבודו

* וגם בשעה שאכל ושבע ודשן, יתאווה תאוה הלוואי והיתה לו תיאבון ויכולת לחזור ולאכול, גופו שבע, אבל יצרו לא ידע שבעה.

בפרטות. באופן בולט, ומתקשר עם איזה חוג או מפלגה הקרוב למהותו או שמקבל מהם טובת הנאה, ואדיר תקותו להגדיל כבוד חוג שלו ובזה לא ידע שבעה. והמשילו קדמונינו את העוה"ז לשותה מים מלוחים ידמה לו שמרוגה וצמא יותר כמש"כ באגרת הגר"א ז"ל, ומעתה הלא נשים לב מדוע ולמה ניתן לנו צמאון עצום כזה שלא ימצא מנוחת הנפש כל ימי חייו והלא למען חיי עוה"ז טוב טוב לו לאדם להיות במדות שקטות וישקוד על שמריו בשלחה ובמנוחה. והנה עינינו הרואות כי הגוף כולו נברא באופן נפלא היותר טוב ומועיל לחייו ולמה זה יהא נברא התשוקה והצמאון באופן המצער לגופו ומטרידו. אכן נודע הדבר כי לא נברא האדם למען חיי העוה"ז כ"א לעבוד את בוראו יוצר נשמתו, וכח הצמאון הגדול ניתן בקרבנו בשביל עבודת הבורא ית' למען יוסיף אומץ בעבודתו ית"ש אשר באמת אין גבול למעלות ומדרגות העליונות בעבודתו ית"ש. אכן כל המדות מוטבעות באדם באופן סחמי והאדם הוא בעל בחירה ויכול להלבישן על כל מה שיבחר כגון כח האהבה מושרש בנפשו אבל אינו מושרש בו למי יאהוב והאדם בוחר בעצמו לאהוב את אשר ימצא חן בעיניו ויכול לבחור ולהתדבק באהבת בוראו ית"ש מקור כל החן והטוב אשר כולא קמי' כלא חשיב, וכן בכל המדות. וכן הוא בעינינו הצמאון והתשוקה לאושר וטוב מושרש בלב האדם אבל אינו מושרש בטבעו מהו הטוב והאושר, וכשזוכה ומתקרב לתוה"ק וצמאה נפשו לאלקים זוכה ע"י צמאון זה לאושר האמיתי לעולמי עד, אבל כשבחר בתענוגי העולם הזה והיא היא האושר שלו, הצמאון עושה את שלו להתאוות יותר ויותר ונמצא קרח מכאן ומכאן כי השלימות הנצחית אינו רוצה להשיג, והנאות העוה"ז אינם יכולין להשביע רצונו.

וגם נברא בצמאון עצום להתאוות מה שטבעו רוצה ומשתוקק, בכדי להיות לו לנסיון כל ימי חייו כי העוה"ז כולו מלא נסיונות (על במסילת ישרים פ"א).

פרק ה

תשוקת הנפש לחיים רוחניים

וכשנתבונן נראה כי הנפש בטבעה אינה רואה סיפוק בהבלי תענוגי עוה"ז, ומשתוקקת להתדבק לרם ונעלה מרום וקדוש, אלא שלא הוטבע בה להשיג בכוחות טבעיים, מהו מרום וקדוש (וכ"ז הוא למען תהי' הבחירה בידו) כ"א בעיון השכל ובסייעתא דשמיא ישיגוהו, והאומות אשר לא ידעו את ה' בחרו להם איזו ע"ז לעבדה ולהעריצה, ואח"כ מצאו הפוקרים ענין בפילוסופיא

להעריצה ולהקדישה ואמרו שזהו הרוחני היותר נעלה שראוי להתמסר לה בכל לב, ובדורות האחרונים שלא מצאו הפוקרים טעם נעים בהתעמקות השכל מצאו להם דרך אחרת להשקיט תשוקהם לרוחניות ונעלה והוא להתפס בשטה של איזו מפלגה [כמובן מזו שמצפה להשיג שם כבוד או ממון כו'] ומצטרף לנושאי דגלה לעבוד למען מפלגתו ולהעריצה כמין נעלה מכל נעלה עד שתוקע במחשבתו כי מי שמתנגד לה ראוי לירד לחייו כו' ועכ"פ גם הפורק עול ההולך בשרירות לבו מחפש ונאחו באיזו דבר להעריצו ולעבדו אם למלכו או לעמו, לשיטתו או למפלגתו, ואמנם אחרי כל זאת מרגישים ריקות ושממון בעומק נפשם ומשתדלים להשקיטה בהבלי הבלים (ככדור רגל, אסיפת בולים, וכיוצא בהן או בביקורי תיאטרות וקרקסאות וכיו"ב) ואחרי הכל הבור ריק ומרגיש שחסר לו מה, אשר לא ידע לכנותו. הוא מה שאחז"ל במדרש קהלת עה"פ וגם הנפש לא תמלא משל למה הדבר דומה לעירוני (בן כפר) שנשא בת מלך אם יביא לה כל מה שבעולם אינם חשובים לה כלום למה שהיא בת מלך, כך הנפש אילו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה למה שהיא מן העליונים. ואכן תשוקה זו לרוחניות וקדושה מעידה בנו שתכלית בריאתינו בעולמנו הוא לעבודת השי"ת קל וזי צורינו יוצרינו וכל מה שהפה יכול לדבר, והעין לראות והשכל להשיג והלב להרגיש, הכל הוא מאור א"ס ב"ה, וכולא קמי' כלא חשיב. והנפש לא תמלא ולא תמצא מנוח אלא בהתדבקה באבי' שבשמים ית"ש כי ממנו ית"ש נאצלה והוא מחוללה ויוצרה.

פרק ו

רוב חיי האדם בלא נחת וסיפוק

וכתב המסילת ישרים פ"א ותראה באמת שכבר לא יוכל שום בעל שכל להאמין שתכלית בריאת האדם הוא למצבו בעוה"ז כי מה הם חיי האדם בעוה"ז או מי הוא ששמח ושלם ממש בעוה"ז, ימי שנותינו שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם (ורובם) עמל ואון בכמה מיני צער וחלאים ומכאובים ואחר כל זאת המות, אחד מני אלף לא ימצא שירכה העולם לו הנאה ושלוה אמיתית וגם הוא (המצליח בעוה"ז) אילו יגיע למאה שנה כבר עבר ובטל מן העולם עכ"ל, והמתבונן באמת יראה בעצמו ובמכיריו שרוב ימי חייו הם בצער ומכאובים שונים ומשונים אם בחלי הגוף (כפי הידוע לי, במשפחה גדולה של כמה נפשות ע"פ רוב יש בהם אחד ידוע חולי והשאר יחלו לעתים תכופות

אח
ח
ע
א
א
וכ
וד
וע
מ
ש
כו
י
מ
יו
ז
ז
ע
כ
ק
ו
ז
ו

אחד מהן או יותר אם חולה ממש שנפל למשכב או שעושים מלאכתם אבל חולים, פעם בקיבה, פעם בדלקת, פעם כאב ראש ועצבים, פעם שינים או עינים, ר"ל וכהנה וכהנה) ורוב בנ"א מתייסרים וסובלים ממחסור בפרנסה או עומס החובות, והעשירים הלא מרבה נכסים מרבה דאגה. וכן הקנאה אוכלתו והחרטה מנקרתו (למה לא השכיל בשעתו לעשות או להשיב כך וכך) ופעם השעמוזם, ופעם התאוה שמתאוה דוקא למה שאין בידו להשיג והפחד אודות העתיד, אודות מצבו הפרטי או קרוביו, או מצב המדינה, ועל כולם תאות הכבוד אשר לא ימלט ממכאוביו כמעט בכל יום אם מבני ביתו אם ממכיריו, פעם פגעו באמת בכבודו, פעם בדמיונו כמדומה לו שזה הפלוני לא התחשב עמו כהוגן, וצער גדול בנים בקטנותם ובגדלותם אשר כרוב אהבתו אותם כן רוב צערו אודותם, מבלתי יכולה לסדרם כרצונו. ובהתקרב ימי הזקנה ירגיש שהוא נדחה מעמדותיו ונעשה טפל, אמנם מתאמץ הוא להחזיק מעמדו כמקודם אבל לאט לאט נדחה הוא לקרן זוית ועיניו רואות איך אחרים יורשים מקומו בחייו, ואח"כ הוא נעשה למשא ולעול למשפחתו ולכל מי שלפני זמן מה הי' הוא השליט עליהם, ואח"כ (ע"פ הרגיל) עוסק ברופאים ורפואות זמן זמנים עד שמגיע יומו כי הולך הוא לבית עולמו, והוא נרעש ונפחד מאבידת עולם הזה ועזיבתו, ונעשה מיואש, ועובר בטל, כחרס הנשבר, וככלות הכל מסיים החיים במות ויסורי מיתה ר"ל. מעתה הלא תשאלו למה נברא האדם הלזה לחיות חיים מעורבים יגון ושמחה צער ועונג עליות וירידות והמון תמורות ורובם צער וכאב לב, מה זה ועל מה זה והתשובה האמיתית היא מפני שכל חיי עוה"ז אינו אלא מעבר ופרוודור לחיי הנצח אשר אין ערוך אליו, וכל חייו נסתדרו כפי מה שגלוי לפניו ית"ש שהוא רצוי ביותר להכנתו לחיי עד, וכן נידון לפי זכותיו ומעשיו, והדבוק בהשי"ת ובתורתו הקדושה יקבל באהבה כל פגעי הזמן יהיו מה שיהיו בידעו כי השי"ת אתו וכל דעביד רחמנא לטב עביד, כמשאחז"ל (ברכות דף ס' ע"ב).

• ואתה דע לך כי כמעט אין שום נפק"מ בצערי עוה"ז מדבר גדול לדבר קטן כי הכאב תופס כל לבבו [למשל] מהפסד של עשירית רכושו כמו מהפסד של כמעט כל רכושו, וכן ממה שפלוני פגע בכבודו פגיעה כל שהוא, כואב לו כמו זלולו וביישו ברבים, וכן הצער והעונג של העני הוא על משקל א' כמו צער ועונג של העשיר, כי תגדל שמחת העני מאור כשהשיג עז לחלבה כשמחת העשיר בעסק שהצליח בו לרובות, ויגדל כאב לב העשיר על אי הצלחתו לאיזו תאוה שמשתוקק לה, ככאב העני על חוסר לחמו, וכל רובי תענוגות העשיר אין מוכיף לו הנאה ועונג [אחר שהורגל בהם] יותר ממה שמתענג ונהנה העני על סעודתו המצומצמת של פת וקטנית.